

The Judging of the Judges: Prelude to Monarchy

1) רות פרק א

(א) ויהי בימי שפט השופטים ויהי רעב בארץ וילך איש מבית לחם יהודה לגור בשדי מואב הוא ואשתו ושני בָּנָיו:

2) תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף טו עמוד ב

וא"ר יוחנן, מאי דכתיב: ויהי בימי שפוט השופטים? דור ששופט את שופטיו, אומר לו: טול קיסם מבין עיניך) מסורת הש"ס: [שיניך], אומר לו: טול קורה מבין עיניך!

3) שיחות מוסר עמי ערה

וכן הוא במנהיג העם, אין בו כח להנהיג אם לא יאמינו בו ולא יבטחו בכוחו, וכמו שמצינו אצל יפתח הגלעדי שאמר לזקני גלעד בפנותם אליו שילך בראשם להלחם עם בני עמון (שופטים יא ט, יא): "אם משיבים אתם אותי להלחם בבני עמון ונתן ד' אותם לפני אנכי אהיה לכם לראש וגו', וידבר יפתח את כל דבריו לפני ד' במצפה".

דרישה זו של יפתח שניאות ללכת למלחמה בתנאי שימנוהו לראש עליהם מעוררת תמיהה, וכי יפתח סתם רודף אחר הכבוד היה? ואם יתעקש אחד לומר כן, מהו זה שכתוב: "וידבר יפתח את כל דבריו לפני ד' במצפה", מה דיבר יפתח לפני ד', האם זאת שדורש כבוד לעצמו? אלא כך אמר יפתח, אם מאמינים אתם בי וראש שבטי ישראל אני בעיניכם, א"כ יש בי את הכח לנצח ולהכות את בני עמון, אבל אם איני אלא הדיוט, ואינכם צריכים לי אלא בשעת מלחמה, למען אלך עם הריקים והפוחזים אשר עמדי, כי אז לא אוכל לבני עמון, כי רב ועצום הוא ממני. (ועיין במלבי"ם שם מ"כ בזה)....

4) חתם סופר מסכת בבא בתרא דף טו עמוד ב

טול קיסם מבין שיניך משל הוא על גזל כפירש"י בשיר השירים על פסוק שיניך שהוא ע"ד ואכלת את כל העמים ע"ש והמשל תוכחת השופטי בגזל משום דרובן בגזל וה"ה אם הוכיחן בשארי עבירות והישב לו וכו' טול קורה מבין עיניך ולא ח"ו שהשופט חטא והרי עתניאל בן קנז ובעז ועלי הכהן ושמאל הנביא ביניהם ואפי' יפתח וגדעון אשכולות ה"ו וחלילה שרוח ה' נוססה בעוברי עבירה אד לא השגיחו על ישראל בהשגחה הראויה כדרך שאחז"ל על זקנים שלא מיחה בשרי' והרי עלי הצדיק לא מיחו בבניו והיינו מבין עיניך שהם עיני העדה והמשגוחי' והצופי' והמה ה"ו מצדיקי נפשם ולא מצדיקי רבי' עד שבא שמואל והיינו טול קורה מבין עיניך כי אילו השגחתו בהשגחה יפה לא באנו לכלל קוסים. נאמר קורה לשון מסרה שהי' השגחתם במסרה לא בעצם וע"כ לא הי' דורם יפה ופי' דור שכלו הבל כנלע"ד:

5) רות רבה פרשה א

א ויהי בימי שפוט השופטים אוי לדור ששפטו את שופטיהם ואוי לדור ששופטיו צריכין להשפט, שנא' (שופטים ב') וגם אל שופטיהם לא שמעו, ומי היו? רב אמר ברק ודבורה היו, ריב"ל אמר שמגר ואהוד היו, רב הונא אמר דבורה וברק ויעל היו, שפט חד, שפטים תרין, השפטים תלתא.

6) רש"י רות פרק א

ובימי אבצן היה שאמרו רבותינו אבצן זה בועז

7) תרגום רות א

קמת היא וכלתהא ותבת מחקל מואב ארום אתבשרת בחקל מואב על פום מלאכא ארום דכר יי נת עמיה בית ישראל למתן להון לחמא בגין זכותיה דאבצן נגידא ובצלנותיה דצלי קדם יי הוא בועז חסידא:

8) תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כה

ויאמר שמואל אל העם ה' אשר עשה את משה ואת אהרן, ואומר וישלח ה' את ירבעל ואת בן ואת יפתח ואת שמואל - ירובעל - זה גדעון, ולמה נקרא שמו ירובעל - שעשה מריבה עם הבעל, בן זה שמשון, ולמה נקרא שמו בן - דאתי מדן, יפתח - כמשמעו. ואומר אמשה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו. שקל הכתוב שלשה קלי עולם כשלשה חמורי עולם, לומר לך: ירובעל בדורו - כמשה בדורו, בן בדורו - כאהרן בדורו, יפתח בדורו - כשמואל בדורו. ללמדך שאפילו קל שבקלין ונתמנה פרנס על הצבור - הרי הוא כאביר שבאבירים, ואומר בובאת אל הכהנים הלויים ואל השפט אשר יהיה בימים ההם. וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל הדיין שלא היה בימיו? הא אין לך לילך אלא אצל שופט שבימיו, ואומר אל תאמר מה היה שהימים הראשונים היו טובים מאלה.

9) משבצות זהב מגילת רות פרק א

ואזהרת הגמ' הנ"ל שנכתבה בסמיכות לשלשה שופטים "קלים" אלו, מלמדת שהעם עשו השוואות וזלזלו בשופטים אלו, מחמת שלא היו דומים ושווי ערך לשופטים הגדולים שהיו בימים הקודמים, ועל זה הזהירה התורה, "אין לך שופט אלא שופט שבימיו". והטעם הוא כיון שהשגחה מייעדת ונותנת "מנהיג לפי הדור", ולכן "יפתח בדורו כשמואל בדורו", ששמואל היה בדור אחר שהיה נעלה מאד בערכו מדורו של יפתח, ולפי דורו היה יפתח צריך להחשב מאד ואפילו כשמואל בדורו. וראה מה שהובא במשב"ז לספר שופטים (עמ' קסא) דברי רמ"ד וואלי זצ"ל, "כי היה בידו בלבד לפתוח פתח של ישועה לישראל, ולכן נקרא בשם "יפתח". וכן שמעתי ממו"ר הגה"צ רבי שלמה וולבה זצ"ל, בשם רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל, שנקרא "יפתח" כיון שהוא היה היחידי באותו הדור שהיה לו ה"מפתח" לקשר את ישראל לאביהן שבשמים. והם קיבלו מנהיג לפי הדור שלהם.

10) ר' יוסף ב"ר מאיר תאומים תיבת גמא הפטרת פרשת נשא

והטעם שהיה צריך להיות נזיר מרחם, כי כשכלל ישראל עומדים במדרגה גבוהה, מועילה זכותם שיחול נבואה אע"פ שאין הנביא עצמו גדול כ"כ, משא"כ בזמן שמשון היו ישראל במדרגה נמוכה, ועל כן היה צריך שמשון עצמו להיות בקדושה יתירה בשביל לקבל בו שפע נבואי מה', ולכן היה נצרך שיהיה קדוש מרחם. ולפי"ז הא דאמרין שהשופט הוא לפי מדרגת הדור, לפעמים אדרבא שבח השופט הוא, שאם מדרגת הדור אינה גדולה כ"כ צריך הוא עצמו להיות במעלה גדולה עד מאד.

11) רות פרק ד

(יא) ויאמרו כל העם אשר בשער הַבְּשֵׁרִים וְהַבְּשֵׁרִים עֲדִים יִתְּנוּ יָקוּק אֶת הַאִשָּׁה הַכַּנְיָא אֶל בֵּיתְךָ כִּי רָחֵל וְכִלְיָה אֲשֶׁר בְּנוּ שְׁתֵּיהֶם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְעָשָׂה חֵיל בְּאֶפְרָתָה וְקָרָא שֵׁם בְּבֵית לָחֶם:

12) משבצות זהב רות פרק ד

רחל ולאה המב האמהות של כל כלל ישראל, הבנין של הכלל ישראל זה י"ב שבטי י"ה, וכולם קשורים לרחל ולאה, כי בלא זו ובלא זו, אין י"ב שבטי י"ה, ואין שלימות עם ישראל. וכך גם היה עם רות, שנהיתה "אמה של מלכות"

13) חידושי אגדות למהר"ל בבא בתרא דף טו עמוד ב

דור ששפטו וכי'. ר"ל שהיה הדור בלתי מסודר לגמרי וכאשר אין כאן סדר אין אחד מקבל מאחר, וכל זה מפני שהיה קודם שיצא אל המציאות המלכות, כי המלכות הוא הסדר אשר מקבלים מן המלך וקודם שבא המלכות אל העולם היה ההעדר אל זאת המדריגה ולא היה שום סדר, וכמו כך הוא עתה בזמנינו וזה שאמרו בפרק חלק (סנהדרין צ"א) ואין תוכחה שאין אחד מקבל מאחר, וכל זה מפני שהוא קודם שבא המלך המשיח שיסדר הכל, קודם זה הוא ההעדר, הכל בלתי מסודר סדר. רק אקוה אל הש"י כי קרוב הוא שכבר הגיעו כל הסימנים אשר ראויים לזה וגם חוצפה ירבה שהוא הסימן המובהק ודבר זה נגלה נמצא שהוא בדור הזה עד שאי אפשר שיהיה אחר.